

Pokrok směrem k Rozvojovým cílům tisíciletí a neuspokojené potřeby společnosti

Social Watch Report 2014 – Chile

Národní centrum pro alternativní rozvojová studia (CENDA)

Chile zůstává i nadále nejlepší latinskoamerickou zemí z hlediska dosahování Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs), v souladu s Vládní sítí tisíciletí, která poskytla výstupy sloužící jako základ pro třetí zprávu MDGs Chile. Tato zpráva publikovaná v prosinci 2010 zahrnuje především data sesbíraná v letech 2008 a 2009, a proto neobsahuje ukazatele možných negativních dopadů zemětřesení z 27. února 2010.

Nicméně i přes tento úspěch, který samotná zpráva odhaduje na dosažení třetiny cesty k cílům vytyčeným pro rok 2015, hluboká nespokojenost se vzděláváním a veřejnou lékařskou péčí, kterou v posledních dvou letech dala v ulicích v najevo chilská společnost, parazitování velkých korporací na životním prostředí a především zřejmé prohlubování nerovností, vyvolávají otázky, co to ve skutečnosti pro tuto zemi znamená.

Podle našeho názoru, selhání politiky a vládních programů ve snaze řešit základní problémy, které znemožňuje dosažení spravedlivější společnosti, relativizuje úspěchy, o kterých informuje Chile v rámci plnění cílů MDGs a ty se jeví jako nedostačující.

Otázky jako je nedostatek rovného přístupu ke kvalitnímu bezplatnému veřejnému vzdělávání, k systému veřejného zdravotnictví, které by zajistilo adekvátní péči dostupnou všem, ke slušným pracovním příležitostem a mzdám, nedostatek efektivní účasti občanů v procesu hodnocení projektů v oblasti životního prostředí, který způsobuje odpor komunit ke zřízení velkých energetických projektů, těžařských i jiných ve svých oblastech, jsou všechny součástí modelu rozvoje, který se nesoustředí na obyvatele nebo jejich práva, nýbrž na hospodářský růst a využívání přírodních zdrojů.

K tomu dochází v globálním kontextu, kde hlavní výzvou do budoucna bude především podstatný pokrok v dosažení cílů MDGs, pokrok k vymýcení chudoby a další vývoj ve smyslu společensky spravedlivého, ekologického a ekonomicky udržitelného rozvoje.

Jako důsledek summitu Rio+20² OSN vyzvalo vlády, soukromý sektor a občanskou společnost, aby navrhli jiný rámec rozvoje. K dosažení toho se občanská společnost sdružila v globální kampani „Beyond 2015“ („Po roce 2015“) ukazující že, „Vzhledem k současné politické i hospodářské situaci musejí organizace občanské společnosti, vlády, OSN i další zúčastněné strany tvrdě pracovat na dosažení Rozvojových cílů tisíciletí v roce 2015. Nicméně není možné předpokládat úplné naplnění Rozvojových cílů tisíciletí a předpokládá se, že navzdory pokroku dosaženému v určitých oblastech, v roce 2015 bude každý pátý člověk žít s příjmy nižšími než 1,25 dolaru na den. Je proto nezbytné, aby současné snahy o naplnění MDGs v roce 2015, začaly také brát v úvahu potřebu zajistit vytvoření pevného rámce pro rozvoj, až za čtyři roky MDGs dosáhnou stanovené lhůty.“³

Vláda ve Třetí národní zprávě týkající se MDGs potvrzuje, že „Chile již několik Cílů splnila a ty, které ještě zbývá splnit, představují důležitou výzvu na příštích několik let.

Závazek vlády týkající se pokroku v rozvoji se nerealizuje pouze zaváděním konkrétních činností, ale také zřízením „nové formy správy“, která by akcentovala plnění konkrétních cílů, byla by poctivá, transparentní, výkonná, jednala by se smyslem pro naléhavost, a soustředila by se na výzvy, kterým naše země bude čelit ve 21. století.“⁴

Dále se zběžně podíváme na některé z těchto úspěchů a výzev s ohledem na stále více se projevující požadavky společnosti a návrhy a strategie chilské vlády k dosažení pokroku ve vzdělávání a snížení chudoby.

Méně chudých a více pracovních příležitostí... ale záleží na druhu práce

Podle zprávy chilské vlády „ačkoli v letech 1990 a 2006 došlo ke snížení z 38,6 % na 13,7 %, tato klesající tendence se v následujícím období obrátila a v roce 2009 jsme zaznamenali míru chudoby 15,7 %, což znamená, že se v této situaci nachází více než 2,5 milionu lidí, z nichž 636 tisíc žije v extrémní chudobě. Další problém, který se ne vždy odráží ve statistikách, je nestabilní situace, ve které se nachází velká skupina lidí, kteří sice nežijí v chudobě, ale čelí vysoké pravděpodobnosti, že do ni upadnou, pokud ztratí zaměstnání, budou trpět vážnou nemocí, nebo nastane jiná krizová situace. Vláda, která si je vědoma závažnosti této situace, se zavázala skoncovat s extrémní chudobou do roku 2014 a připravit půdu k dalšímu potírání chudoby před rokem 2018. Stejně tak se zavázala ukončit přehnané nerovnosti“.

Čeho bylo v tomto ohledu dosaženo? Podle průzkumu CASEN – hlavního socioekonomického průzkumu v zemi a zdroje oficiálních statistik o chudobě a rozdělení příjmů, připraveného Národním statistickým institutem, centrem Microdatos Chilské univerzity a CEPALem – bylo v listopadu 2011 obyvatel žijících v chudobě 14,4 %, zatímco 2,8 % zůstávalo v extrémní chudobě. To znamená, že chudoba se snížila o 5 % a extrémní chudoba o 24 %. Pokud rozdělíme tyto údaje podle pohlaví, zjistíme, že ke snížení došlo především u mužů a chudoba se stále týká hlavně žen a dětí.

Vládní zpráva potvrzuje, že hlavní faktory, které ovlivnily tento vývoj chudoby v posledních dvou letech, jsou nárůst cen potravin, zemětřesení v únoru 2010, zvýšení zaměstnanosti, nárůst mezd a cílená sociální politika.

Poslední jmenované jsou považovány za klíčové body pro vymýcení extrémní chudoby v roce 2014, kromě navýšení mezd došlo také ke zvýšení: příspěvku rodinám, podpory práce žen, a rozšíření mateřských školek a předškolního vzdělávání.

Nicméně, v souvislosti s navýšením pracovních příležitostí, se z občanské společnosti ozývají hlasy, které nesouhlasí s úspěchem, kterého vláda říká, že dosáhla a tvrdí, že sice je více pracovních příležitostí, ale zároveň je více pracovní nejistoty. Průzkum Red de Territorios Ciudadanos (Síť Občanského Území) a Fundación Sol (Nadace Slunce)⁵ dochází k závěru, že pokles nezaměstnanosti v Chile se dá vysvětlit především nárůstem nedůstojných a nekvalitních pracovních míst. Ve skutečnosti je podle badatelů hlavním důvodem snížení nezaměstnanosti na národní úrovni nárůst uzavírání subdodavatelských smluv, který zapříčinil vážnou stagnaci i snížení chráněných pracovních míst v regionech. Z toho důvodu má také pouze 52 % zaměstnanců smlouvu na dobu neurčitou, zdravotní pojištění a pojištění nezaměstnanosti. Zdrojem výzkumu jsou systém indikátorů kvality života organizace Red de Territorios Ciudadanos, údaje z Nueva Encuesta Nacional de Empleo (Nového státního průzkumu zaměstnanosti), vlastní výzkum CASEN a další oficiální zdroje.

Studie zpochybňuje relevanci oficiální míry národní nezaměstnanosti, která dosahuje 6,5 %. V tomto ohledu badatelé navrhuji nový ukazatel pro měření nezaměstnanosti takzvaná „úplná míra nezaměstnanosti“. Podle tohoto ukazatele, který bere v potaz skrytou nezaměstnanost, nedostatečnou (částečnou) zaměstnanost, a další faktory pracovní nejistoty, by míra národní nezaměstnanosti stoupla na 11,7 %. Podle tohoto měření, všech pět nejchudších regionů v zemi – všechny kromě Metropolitana – mají zvýšené indikátory úplné nezaměstnanosti.

Vzdělání: mladí Chileané protestují, proč?

V posledních dvou letech, ale zejména v roce 2011, docházelo k silným masovým studentským, většinou pokojným demonstracím, které inspirovaly širokou veřejnost, uzavřely spojenectví s dalšími sociálními hnutími a stal se z nich – na národní i mezinárodní úrovni – symbol boje proti chilskému neoliberálnímu systému vzdělávání. Jejich požadavky se týkaly především úrovně vzdělání, ale také potřeby skoncovat se ziskem a posílit veřejné vzdělávání, zvýšením státních investic v této oblasti.

Chilská vláda, v již zmíněné zprávě o Rozvojových cílech tisíciletí, informuje že „údaje naznačují, že i když se pokrytí vzdělávání přibližuje hodnotám stanoveným jako cíl, kvalita zatím nedosáhla úrovně zemí OECD. Co se týče pokrytí, analýza vývoje čisté míry zápisu k základnímu vzdělání mezi lety 1990 a 2009 byla pozitivní, stoupla z 88 % v roce 1990 na 93,3 % v roce 2009. Stejně tak v sekundárním vzdělání se čistá míra zápisu zvýšila z 54,6 % na 84,1 % za stejné časové období.“

Zpráva navíc dodává: „Co se týče kvality vzdělání, výsledky zkoušek PISA ukazují, že přestože jsme zaznamenali zlepšení mezi lety 2000 a 2006, hodnocení patnáctiletých žáků v přírodních vědách, čtení a matematice je pod úrovní zemí OECD. Kromě toho problémy kvality vzdělání odpovídají a odrážejí nerovnosti existující ve společnosti a předávají se z generace na generaci.“

K vypořádání se s problémem takového rozsahu, vláda navrhuje strategii, která „kombinuje zlepšení vzdělávacích institucí, vytvoření padesáti gymnázií vysoké úrovně ve velkých městech Chile, zvýšení dotací na školství (které by navíc měly být diferenciovány), vytvoření podpůrných programů ve školách s podprůměrnými výsledky, návrh nového programu studia učitelství, poskytování informací rodičům, aby mohli vybrat to nejlepší zařízení pro své děti, a další opatření.“

Splňuje tato strategie požadavky občanů na lepší veřejné vzdělávání? Shromáždění studentů středních škol (ACES) ve svém návrhu „Vzdělání jaké chceme“ (Propuesta para la Educación que Queremos),⁶ stanovuje tři body, které považují za základ pro dosažení zásadní změny chilského vzdělávání. Body jsou: a) systém státního bezplatného vzdělávání vysoké úrovně řízené komunálně; b) Národní studentská karta (TNE) zdarma 365 dní v roce; c) renovace základních škol, gymnázií i státních škol bez privatizace.

Návrh mládeže sdružené v ACES uvádí: „Ve zmíněných bodech najdeme klíčové myšlenky a koncepty jako je zásadní, nikoli vedlejší, role státu, decentralizace a komunální kontrola (síla občanské společnosti); bezplatné vzdělání a neziskovost; odborné technické vzdělání ve službách rozvoje země zvolené většinou, kde regiony budou hrát důležitou roli; základní příspěvky na vzdělání a ukončení dotací; zavedení školního dne s komplexním pohledem toto téma; ukončení segregace (společensko-školní apartheid), cožlepší

současný systém vzdělávání; celistvé a rovné vzdělávání; přísné státní kontroly vedení, znovu upevnění role školní komunity ve vymezení a zavádění studijních plánů atd.

Je evidentní, že je propast mezi strategiemi navrženými vládou a požadavků chilských studentů středních škol, které jdou daleko za oblast vzdělávání a potvrzují, že díky studentskému hnutí „se otevřely dveře k tomu, aby sociální svět mohl určovat společnost, jakou chce. Naše hnutí odhalilo nespravedlivou a nerovnou zemi, která ale oplývá energií, kreativitou, nápady a přesvědčeními.“ V tomto smyslu dodávají, “Neprotestujeme jen kvůli sobě, děláme to pro naši zemi, pro většinový lid, pro demokratickou, participativní a spravedlivou společnost.“

Z tohoto pohledu se zdá, že opatření navržená jako řešení nedostatečného vzdělávání v Chile, jsou jako snažit se zakrýt slunce palcem a úplně minout cíl debaty, která proběhla na toto téma v chilské společnosti.

Závěrem: je zřejmá velká propast mezi schopností vlády reagovat na požadavky společnosti – zvýšení zaměstnanosti jako faktor při snižování chudoby oproti požadavkům na kvalitní pracovní místa a spravedlivé mzdy; opatření k řešení některých problémů infrastruktury vzdělávání oproti požadavkům na veřejné kvalitní neziskové vzdělávání – to všechno v kontextu rostoucí nerovnosti, navzdory pokroku MDGs a hospodářskému růstu země.

Frustrace, vyvolaná touto nedostačující a špatně mířenou reakcí, způsobuje vzrůstající radikalizaci sociálních hnutí, které začínají přesahovat meze jednotlivých sektorů (zaměstnanost, vzdělání, zdraví,...) a projevují se s větší a větší silou a jasněji ke strukturálním reformám a politickým souvislostem, jako jsou ústavní změny, změny v rozvojovém paradigmatu. V tomto smyslu je pravděpodobné, že chilské sociální protesty budou těžit z globální mobilizace nového rámce pro rozvoj po roce 2015, a zároveň budou moci významně přispět k jeho konstrukci.

Poznámky:

1 Stálý orgán pro spolupráci a koordinaci založen roku 2003, skládá se z těchto organizací: Ministerstvo školství, Ministerstvo zdravotnictví, Národní ženská služba, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Národní správa lesů, Národní komise pro životní prostředí, Ministerstvo bydlení a rozvoje měst, Ministerstvo veřejných prací, Zástupce tajemníka pro regionální rozvoj a administrativu.

2 Zkrácený název konference OSN o udržitelném rozvoji. Konference OSN o udržitelném rozvoji v červnu 2012 v Riu de Janeiro, v Brazílii, dvacet let po historickém Summitu Země v Riu v roce 1992.

3 Společná publikace Globální výzvy k akci proti chudobě (GCAP), Po roce 2015 a Kampaně tisíciletí OSN; "Svět který chceme - Beyond 2015" Manuál pro vnitrostátní diskusi. Dostupné online: <http://www.beyond2015.org/sites/default/files/Manual%20deliberaciones.pdf>

4 Třetí zpráva vlády Chile o rozvojových cílech tisíciletí, 2010.

5 Síť občanských území a Nadace slunce; „Územní zpráva chilské sítě za spravedlivá a udržitelná území. Dostupné online: http://issuu.com/territorios8/docs/informe_territorial_red_chilena_por_territorios_ju/1

6 Shromáždění studentů středních škol (ACES). Dostupné online: <http://aces-chile.cl/wp-content/uploads/2012/11/Aces-FF-Difusion.pdf>